

7. Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

**РОЛЬ НАУКОВИХ ШКІЛ У СТАНОВЛЕННІ ІНФОРМАЦІЙНОГО
ПРАВА В УКРАЇНІ**

Арістова І.В.

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративного та інформаційного права Сумського національного аграрного університету,
м. Суми, Україна

У роботі відстоюється позиція, що для переходу від інформаційного суспільства до суспільства знань [1] не лише має бути забезпеченню загальний доступ до знань (у тому числі і юридичних) та спільне використання знань, але й має формуватися так звана «нова етика знань» [1]. У зв'язку з цим вельми актуальним постає завдання щодо створення ефективних інструментів впровадження нової етики юридичних знань, що сприятиме, у свою чергу, отриманню суспільно важливого очікуваного результату – належного рівня правопорядку у суспільстві знань. На нашу думку, одним із таких інструментів має стати формування наукових юридичних шкіл.

Вважаємо за доцільне акцентувати увагу на формуванні наукових шкіл з інформаційного права, яке у країнах Європейського Союзу розглядається як правовий фундамент суспільства знань. Безумовно, юридичні знання у галузі інформаційного права є результатом спільного пошуку та обговорення у відповідному науковому середовищі моїх колег та однодумців – О. А. Баранова, К. І. Белякова, В. М. Брижка, А. І. Марущака, Б. А. Кормича, А. М. Новицького, В.Г. Пилипчука, В. С. Цимбалюка та інших шановних науковців.

Водночас, на мою думку, розвиток системних юридичних знань у галузі інформаційного права потребує формування наукових шкіл, які взаємодіють між собою задля забезпечення правопорядку, зокрема, в інформаційній сфері. Зазвичай, під науковою школою розуміється форма організації колективної наукової праці співробітників наукової установи чи навчального закладу під керівництвом лідера (лідерів) школи, як правило, із числа відомих учених [2, с.

31]. З моєї точки зору, наукова школа як неформальний творчий колектив дослідників, які об'єднані загальною програмою і стилем дослідницької роботи та діють під керівництвом визнаного лідера, не повинна обмежуватися «стінами» певної установи. Вважаю, що саме основна ідея має поставати системоутворюючим чинником виникнення та функціонування наукової школи. На моє переконання, реалізація основних функцій наукової школи (виробництво наукових знань; поширення наукових знань; підготовка обдарованих фахівців [2, с. 32]) в умовах розбудови інформаційного суспільства, заснованого на знаннях, має здійснюватися з урахуванням нової етики суспільств знань – «єдність у різноманітті». На мою думку, у випадку формування наукових юридичних шкіл, впровадження нової етики суспільства знань має відбуватися наступним чином. Кожна галузь («різноманіття») національної системи права, виробляючи різноманітні юридичні знання, має виходити не із галузевих (локальних) цілей, а із спільної загальної мети («єдність») – забезпечення належного правопорядку у суспільстві, заснованому на знаннях. Водночас, цілісність («єдність») системи національного права повинна забезпечуватися взаємодією (взаємосприянням) галузей права, які (хоч і мають у своєму арсеналі різноманітні правові засоби та способи («різноманіття»)) упорядковуються завдяки спільній меті – забезпечення правопорядку.

Вважаю, що доцільно поширювати концепцію про зважену комбінацію структурної та певною мірою «безструктурної» форм організації наукових шкіл. На мою думку, характерним прикладом впровадження зазначеної концепції постає функціонування наукової школи з інформаційного права під моїм керівництвом, колектив дослідників якої працює не лише на юридичному факультеті (кафедрі адміністративного та інформаційного права) Сумського національного аграрного університету, але й у Головному науково-експертному управлінні Апарату Верховної Ради України, Верховному Суді України, Секретаріаті Кабінету Міністрів України, Міністерстві внутрішніх справ України та ін. Водночас, запропонована концепція щодо форм організації (структурної та «безструктурної») наукової школи знаходить своє втілення і у

Науково-дослідному інституті інформатики і права (надалі – НДІП) НАПрН України. Відповідно до Положення про наукові школи Інституту [3], до складу наукової школи за рішенням Вченої ради Інституту можуть залучатися (за згодою) вчені інших наукових установ і навчальних закладів України та іноземних держав. До речі, автор цієї роботи також входить до складу наукової школи «Інформаційне право» НДІП Національної Академії правових наук України. Вважаю, що саме конструктивне використання положень системного підходу сприятиме формуванню наукових шкіл з інформаційного права, розвиток яких буде зорієнтований на виконання вимог паспорту вже нової наукової спеціальності 12.00.13 – «інформаційне право; право інтелектуальної власності», а також на здійснення досліджень у галузі інформаційного права згідно з Наказом МОН України від 29 вересня 2014 року № 1081.

Таким чином, становлення та розвиток наукової школи у галузі інформаційного права (під керівництвом автора публікації) постає, з одного боку, невід’ємною складовою (підсистемою) системи наукових шкіл з інформаційного права. Водночас, ця школа виробляє відповідні юридичні знання і обмінюється ними з представниками інших наукових шкіл. З іншого боку, наукова школа, яку я маю честь очолювати, з початку свого виникнення і до сьогодні має своє «обличчя», спираючись на наступні фундаментальні засади.

А саме: 1) методологічний плюралізм у юриспруденції; 2) системне світорозуміння; 3) системність юридичної науки, що потребує взаємодії (дій, що сприяють) галузевих юридичних наук (у тому числі і науки «інформаційне право») з метою забезпечення належного правопорядку у суспільстві; 4) положення загальної теорії держави і права – це фундамент будь-якої галузевої юридичної науки (у тому числі і науки «інформаційне право»); 5) формування методології наукових досліджень у галузі інформаційного права, яка розуміється як вчення про організацію наукової діяльності та наукових знань у галузі інформаційного права, що включає суб’єкт (науковець, вчений), об’єкт, мету, методи наукової діяльності; 6) наука «інформаційне право» має враховувати інформаційні закономірності, яким підпорядковується еволюція розвитку

суспільства, а також філософсько-методологічний аспект інформації – забезпечення «випереджаючого» відображення дійсності у самокерованих системах, який знаходить своє відображення в інформаційних процесах та позначається на сутності інформаційних відносин; 7) орієнтиром для визначення ролі та місця науки «інформаційне право» у загальній системі юридичних наук мають бути основні засади розбудови інформаційного суспільства, заснованого на знаннях (суспільство знань), а саме: а) загальний доступ до знань; б) спільне використання знань; в) загальна участь у суспільствах знань; г) реальне забезпечення прав людини; д) міжнародна сутність інформаційного права, яка зумовлена, серед іншого, особливостями формування суспільств знань, які передбачають міжнародне співробітництво. Вважаємо, що зазначені вище постулати наукової школи можна розглядати як «спільність наукових поглядів» та «спільність дослідницької роботи», на обов'язковість існування яких акцентується увага у визначенні поняття «наукова школа».

На нашу думку, спеціальної уваги потребує питання розробки єдиної дослідницької програми наукової школи, яка, до речі, має назву «Правові засади інформаційного суспільства, заснованого на знаннях, та інформаційної держави», яка зумовлена необхідністю реалізації спільної ідеї. Тобто, дослідницька програма формувалася, виходячи із необхідності проведення наукових досліджень не лише в галузі інформаційного права, але й в галузі усієї (існуючої на сьогодні) наукової спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, а також з урахуванням взаємодії інформаційного права з іншими галузями права (адміністративним, фінансовим, екологічним, аграрним та ін.) в умовах розбудови інформаційного суспільства, заснованого на знаннях, та інформаційної держави в Україні. Зважаючи на вихідні положення системного підходу, єдність дослідницької програми наукової школи забезпечується визначенням спільної мети, яка ефективно досягається завдяки системній формі організації дослідницької програми. Водночас, у залежності від критеріїв класифікації, можна отримати різні структурні елементи (напрями) дослідницької програми. Аналіз встановлених

критеріїв класифікації дозволив встановити доцільність їх комбінації, що і зумовило наступну структуру єдиної дослідницької програми: 1) теорія інформаційного права України; 2) теоретико-правові й методологічні основи інформаційного суспільства, заснованого на знаннях, та інформаційної держави; 3) національне та міжнародне інформаційне законодавство; 4) розбудова інформаційної держави в Україні. Більш детально структура програми висвітлена у відповідній статті [4], у якій також зазначено і результати опрацювання окремих елементів дослідницької програми.

Слід зазначити, що у публікації акцентується увага на доцільності розглядати отримані наукові результати (у межах зазначеної наукової школи) у контексті «здійснення конкретних кроків для досягнення поставленої мети», тобто, це не «минуле», а «фундамент для майбутнього» – належний правопорядок у суспільстві знання в Україні. Саме з такої позиції пропонується визначати ті наукові юридичні знання, які постають певними цеглинками для формування моделей, теорій, концепцій науки «інформаційне право».

Література:

1. К обществам знаний: Всемирный доклад ЮНЕСКО. – Париж: Изд-во ЮНЕСКО, 2005. – 211 с.
2. Пилипчук В. Г. Трансформація Центру правової інформатики в Науково-дослідний інститут інформатики і права: становлення, здобутки, пріоритети (2011-205 р.р.): науково-інформаційний огляд / В. Г. Пилипчук, В. М. Фурашев; за інформаційно-технічної підтримки В. М. Брижка, В. М. Поперечнюк, О. Г. Родзієвської. – К.: ТОВ «ПанТот», 2016. – 106 с.
3. Положення про наукові школи Науково-дослідного інституту інформатики і права НАПрН України: протокол засідання Вченої ради від 9 грудня 2015 року № 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/B1CmYU>
4. Арістова І. В. Наукова школа у галузі інформаційного права: на шляху до розбудови суспільства знань в Україні (частина перша) / І. В. Арістова // Публічне право. – 2017. – № 2(26). – С. 9-19.